

Zpráva z průzkumu kvality středoškolských odborných praxí

Česká středoškolská unie v průběhu prosince a ledna (2018) provedla mapování situace týkající se vykonávání praxí žáky středních škol napříč různými obory. Tato zpráva o dotazníkovém šetření si klade za cíl shrnout podstatné poznatky získané přímo od jednotlivých žáků škol. Mapování je jedinečné v tom, že samotný pohled žáků na vykonávání praxí v poslední době nikdo plošně nezkoumal. Výpovědi žáků jsou subjektivní a zachycují tak výhradně studentskou perspektivu. Získaná data nabízí unikátní pohled na silné a slabé stránky systému vykonávání praxí v rámci středoškolského studia, v této zprávě naleznete i příklady jednotlivých odpovědí.

Obsah

Průzkumný záměr	2
Jak vypadají praxe	5
Mzdy	7
Právní znalost	10
Přínosnost praxí	12
Zacházení s žáky	13
Závěr	14

Průzkumný záměr

Záměrem dotazníkového šetření bylo zmapovat vnímání praxí samotnými žáky, kteří na ně docházejí. Cílem bylo získat (kvalitativní) data o těchto oblastech:

- Vztah žáků a jejich “supervizorů” (mistři, přímí “nadřízení” - zadavatelé práce) na praxích
- Výše případné hodinové mzdy (kvantitativně)
- Hrazení dopravy na místo vykonávání praxe
- Účast žáků na smluvním vztahu mezi zaměstnavatelem a školou
- Vlastní vnímání relevance a přínosu praxe vykonávané žáky

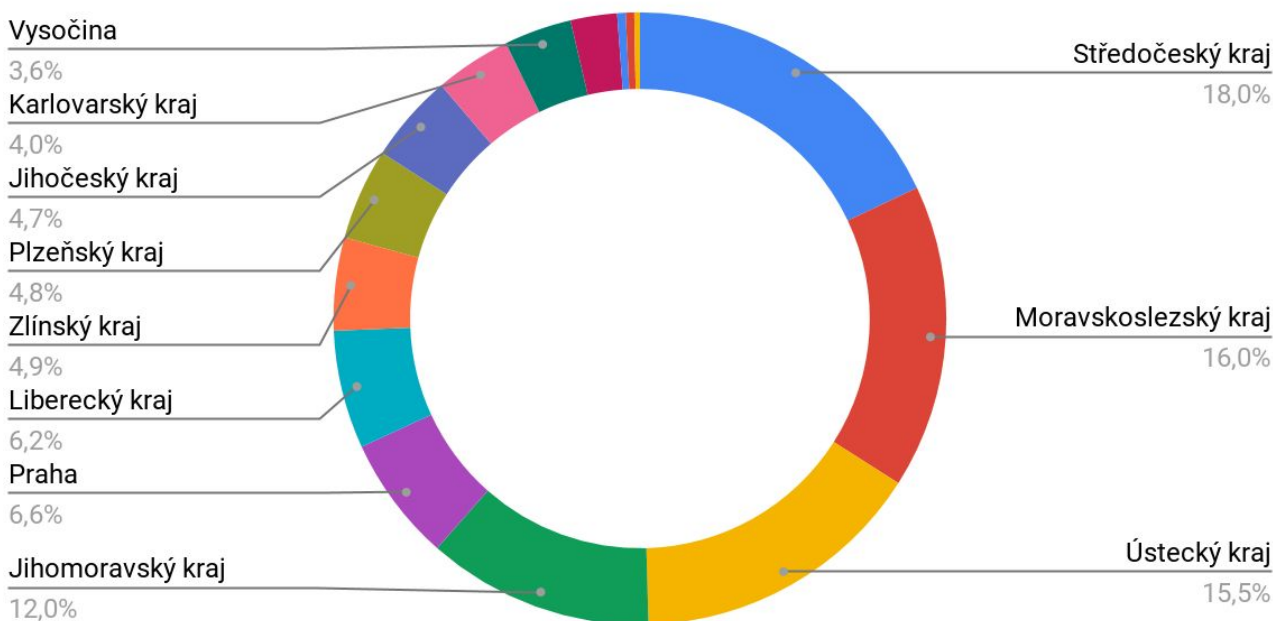
Metodika

Žáci odpovídali prostřednictvím online dotazníku, který jsme rozeslali vlastním členům (cca 1000 adres) a ředitelům všech středních škol, vyjma gymnázií. Vzorek respondentů nelze považovat za reprezentativní, neklademe si proto za cíl zobecnit závěry z dotazníkového šetření, nýbrž upozornit na jednotlivé nedostatky v různých částech vzdělávacího systému. Současně je třeba brát v potaz, že většina odpovědí pochází od žáků, kteří vyplnili dotazník buď přímo ve škole, a nebo jim jej přeposlali ředitelé škol. **Je třeba tak počítat s možností, že ředitelé škol, kde je celková situace významně špatná, dotazníky žákům ani nepředali.** Vzorek odpovědí tak může pocházet od žáků, kteří mají zpravidla s praxemi spíše lepší zkušenosti.

Celkový počet respondentů: 1 371

Horizontální pokrytí vzorku respondentů:

Celkový počet respondentů: 1 371

Typy navštěvovaných škol

- Střední odborná škola s maturitou (907)
- Střední odborná škola nebo učiliště s výučním listem (408)
- Vyšší odborná škola (20)
- Jiné - obchodní akademie, nástavbové studium atd (většinou akorát nezařazeny pod zbytek)

Obory, které respondenti navštěvují: v průzkumu jsme pokryli všechny různé sektory od služeb až po řemesla, IT či pedagogiku.

Příklady: Humanitní, sociální činnost, cestovní ruch, hotelnictví, Business a právo, Agropodnikání, diplomovaný zdravotní záchranář, zdravotnický asistent, provozní služby, počítačová grafika- IT, zahradník, masér, grafika, diplomovaný zubní technik, pekař, řezník, oprava zemědělských strojů, ošetřovatel, kuchař, servírka, kosmetička, letecký mechanik,

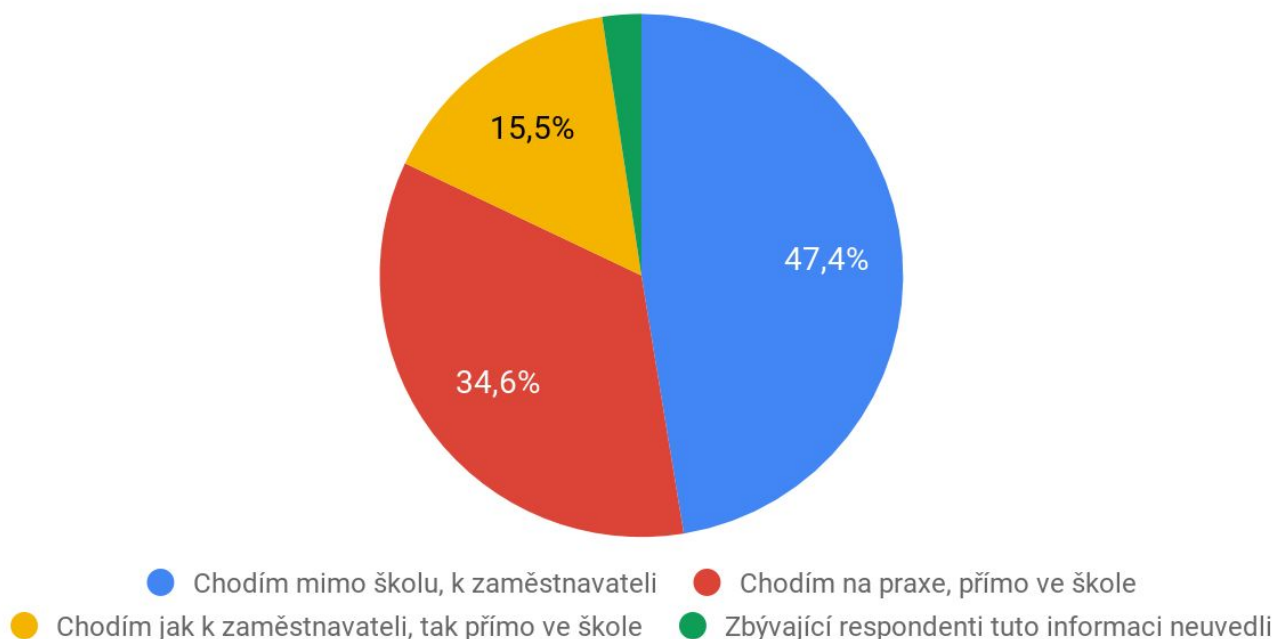
autoelektrikář, architekt, ekonomika dopravy, předškolní a mimoškolní pedagogika, farmacie, zedník, obchodní akademie, instalatér, management, nutriční asistent, robotika, technologie piva, vína a nealkoholických nápojů, šití oděvů, praktická sestra, finanční specialista, chovatel.

Vzorek pokrytí praxí mimo školu a praxí ve škole:

- Chodím mimo školu, k zaměstnavateli (650)
- Chodím na praxe, přímo ve škole (475)
- Chodím jak k zaměstnavateli, tak přímo ve škole (213)
- Zbývající respondenti tuto informaci neuvedli (33)

Vzorek pokrytí praxí mimo školu a praxí ve škole:

Celkový počet respondentů: 1 371

Je tedy nutné brát ohled na možné rozdíly mezi kvalitou a stavem praxí přímo na školách a u externích zaměstnavatelů. Tuto skutečnost zohledňujeme například v kapitole o cestovním, kde praxe konající se ve škole nemohou být zohledněny, jelikož není běžné, aby se studentům proplácelo cestovné do škol.

Jak vypadají praxe

Z této části není možné vytvořit jednotný datový zápis, jelikož se odpovědi lišily dle jednotlivých typů škol i oborů a obsahovaly velké množství především popisných dat, která jsou pro průzkum irelevantní. Slouží tedy spíše pro ilustraci toho, jak praxe na místě probíhají. Uvádíme proto několik konkrétních odpovědí respondentů napříč obory.

Příklad 1.

“Svou praxi vykonávám v Bernarticích nad Odrou. Moje každodenní práce je design triček a přidávání reklam. Někdy se mi naskytne příležitost a dělám i pro firmu různé billboardy. Tato praxe skutečně souvisí s mým oborem ale design triček je zde moje každodenní rutina, přála bych se naučit něco nového.”

Obor: reprodukční grafik

Příklad 2:

“Praxe souvisejí přímo s mým oborem. Mohu se jich účastnit v mateřských školách nebo školních družinách. V prvním ročníku míváme týden souvislé praxe tzv. náslechy. Se svolením vedoucí praxe si smíme připravit výstup (nebo více) pro děti, pomáhat učitelkám s hlídáním, hygienou, uspáváním dětí. Ve druhém ročníku jsou to tři týdny souvislé praxe, během kterých musíme realizovat minimálně 6 výstupů. Ve třetím ročníku pak tři týdny souvislé praxe a každé dva týdny v pátek nesouvislá praxe. Ve čtvrtém ročníku to jsou čtyři týdny souvislé praxe, rozdělené po dvou týdnech - dva týdny o prázdninách, dva přes školní rok a nesouvislá praxe, každé dva týdny v pátek. Během praxí realizují studenti naší školy výstupy, pomáhají učitelkám v MŠ a učí se od nich.”

Obor: předškolní a mimoškolní pedagogika

Příklad 3:

“Ve Vojenské nemocnici, U Sv.Anny, Dětská nemocnice. Hlavně hygienu, podávání léku, snídane, měření vitálních funkcí.”

Obor: zdravotnický asistent

Příklad 4:

“Praxe máme střídavě na všech pracovištích školy i v jednom servise. Když zrovna mistr nemá školení a má na nás čas tak většinou děláme to co máme takže občas něco s elektronikou a i k autům se dostaneme. Co je ovšem problém (když nepočítám organizaci, která v prvním ročníku naprosto selhala) tak počet lidí ve skupině. Vzhledem k tomu, že je nás více než 10 lidí na jedno pracoviště, tak se nedostaneme k práci všichni.”

Obor: autotronik

Mzdy

Pokud student v rámci praxe koná produktivní činnost, měl by být finančně ohodnocen dle mzdy stanovené ve smlouvě. Student se tedy má seznámit s pracovním procesem i z platové stránky věci. Samotná vyhláška definuje produktivní činnost jako činnost, jenž přináší firmě, či škole, kde žák pracuje, příjem. Jako samotná tedy není dána ziskem ale příjmem školy či firmy. Nadále musí tato činnost přinášet příjem opakovaně či pravidelně.

Výňatek z vyhlášky:

*„Žákům středních škol a studentům vyšších odborných škol poskytuje odměnu za produktivní činnost právnická osoba, která vykonává činnost školy, a to z prostředků získaných touto produktivní činností; výši této odměny stanoví ředitel školy podle rozsahu a kvality produktivní činnosti. Pokud žáci **konají** praktické vyučování nebo studenti odbornou praxi **u jiné osoby, poskytuje jim odměnu za produktivní činnost tato osoba**. Pro účely tohoto zákona se za **produktivní činnost považuje činnost, která přináší příjem. Minimální výše měsíční odměny za produktivní činnost pro stanovenou týdenní pracovní dobu 40 hodin je 30% minimální mzdy**. Při jiné délce stanovené týdenní pracovní doby nebo v případě, že žák nevykonával produktivní činnost po dobu celého měsíce, se výše odměny za produktivní činnost úměrně upraví“.*

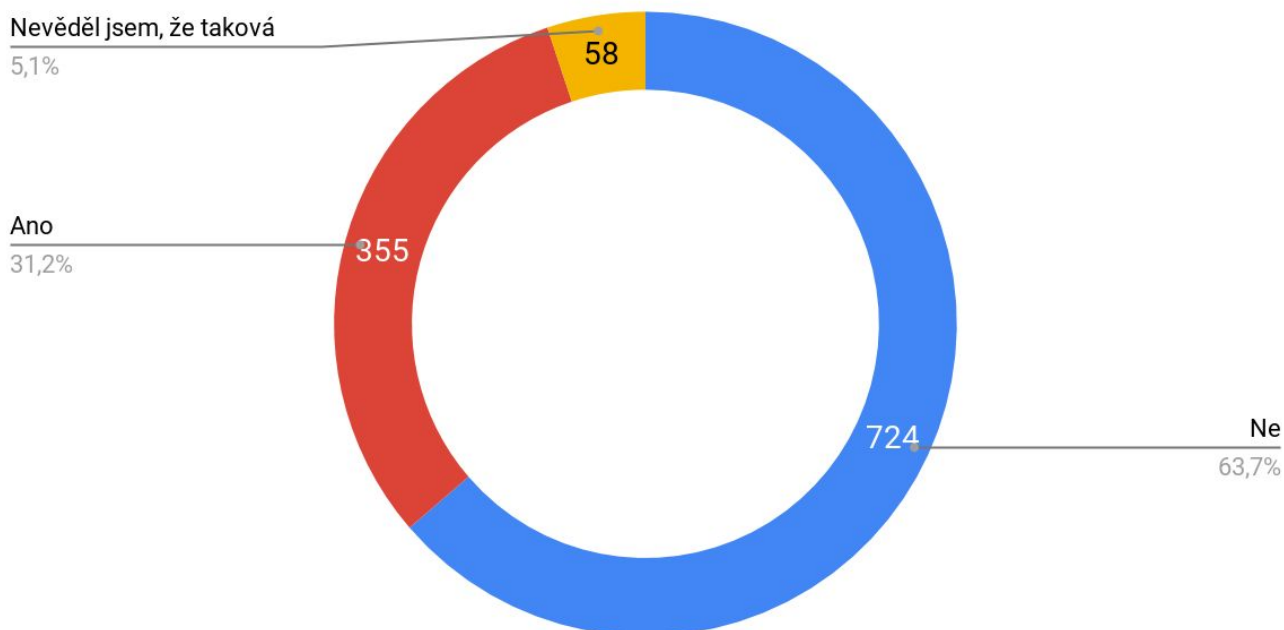
Ani dlouhodobá produktivní práce totiž vždy nemusí žákům zaručovat důstojně vysokou mzdu. Díky mezeře v této vyhlášce a její nejasnosti tak není přesně dáno, co produktivní práce vlastně znamená, čímž nezaručuje studentům ochranu a jistotu mzdy. Toto zjištění nadále nechává otevřené dveře volnému výkladu vyhlášky a jejímu obcházení. Přináší tři hlavní roviny problému - 1) Platové ohodnocení, jenž se ve většině případů dostává pod úroveň minimální mzdy a odměny stanovené vyhláškou, což je nedůstojné a neadekvátní, 2) Platové ohodnocení nemusí být přesně dáno, jeho výklad může být volný, 3) Skryté náklady, snižující celkový příjem učně.

Počet studentů, kteří dostávají za svou práci zapláceno

- A. Ne (724)
- B. Ano (355)
- C. Nevěděl jsem, že taková možnost existuje (58)

Počet studentů, jež dostávají za svou práci zapláceno:

z celkového počtu 1371

Mapování výše mezd respondentů dostávajících zapláceno (Kč/hod.)

- A. 0 - 10 (74)
- B. 10 - 50 (98)
- C. 50 - 100 (67)
- D. 100+ (13)

Z dat vyplývá že, většina respondentů za svou práci není placena, u značné části respondentů, jež uvedli svou hodinovou mzdu, tato částka klesá pod hodnotu minimální mzdy v ČR i pod

hodnotu minimální mzdy stanovené vyhláškou. Dle respondentů je taková částka nedostačující. U zbytku byly zaznamenány nejasné odpovědi, tzv. “disclaimers”. Tyto odpovědi ukazovaly na problém **neznalosti** výše hodinové mzdy, což jde v ruku v ruce s právní nezalostí a nevědomostí o existenci smlouvy.

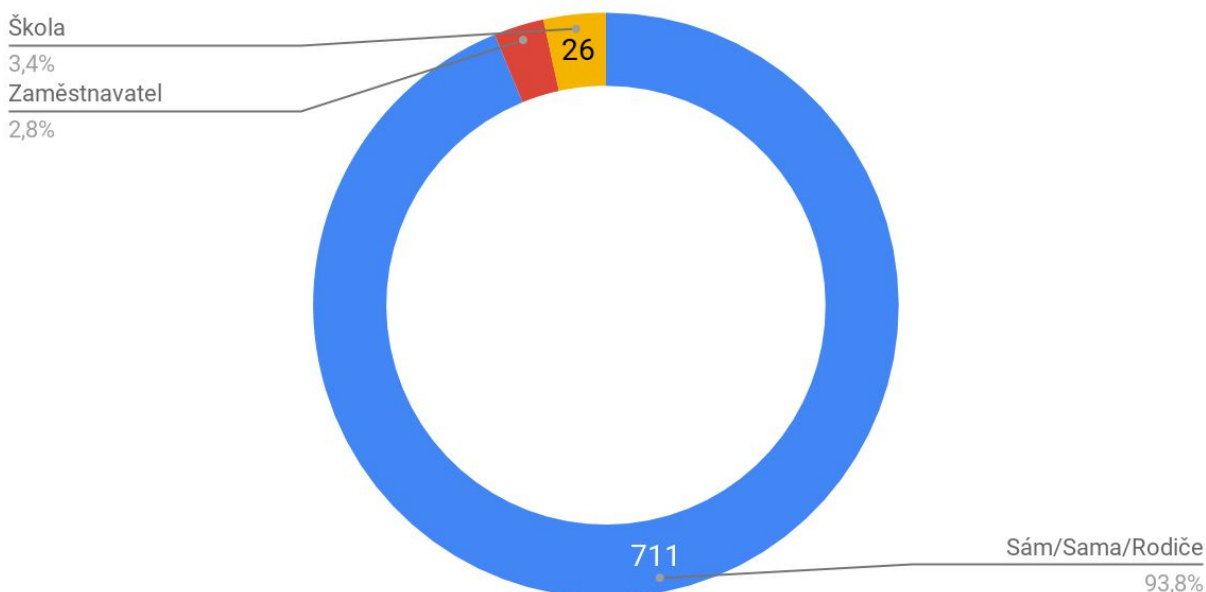
Několik respondentů nadále vyjádřilo nelibost a obavu z toho, že jsou placeni jinak než jejich spolužáci, kdy jsou určití studenti favorizováni nad ostatními a dostávají tak lepší zakázky, či vyšší platové ohodnocení za stejnou práci.

ČSU se proti platové politice praxí vymezuje, protože nízké platy praktikantů mohou způsobovat jejich demotivaci, jelikož se necítí dostatečně ohodnoceni za svou práci. To prohlubuje fakt, že respondentům jsou nejen v ojedinělých případech strhávány ze mzdy také další náklady, například obědy. Studenti se zároveň také v některých případech stávají levnou pracovní silou pro firmy. Tyto náklady jsou strhávány, i přes výslovný nesouhlas studentů a jejich nezáměr o tyto komodity. Tento fakt nadále prohlubuje demotivaci z práce a negativní pocit z pracoviště.

Kromě nejasných a nepřesně daných nízkých mezd se Česká středoškolská unie setkala i s problémem tzv. **skrytých nákladů na vzdělání**. Žáci si ve většině případů hradí dopravu na praxe sami (viz. statistika). Díky tomu někteří respondenti prodělávají, jelikož jejich mzdy nepokryjí ani cestovní náklady.

Pokud na praxe u zaměstnavatele dojíždíš, kdo ti hradí dopravu:

Z celkového počtu 758 dojíždějících respondentů

Pokud na praxe u zaměstnavatele dojíždíš, kdo ti hradí dopravu:

- A. sám/sama/rodiče (711)
- B. Zaměstnavatel (21)
- C. škola (26)

Žáci ze socio-ekonomicky slabších rodin tak mohou kvůli těmto skrytým nákladům čelit nedostatku financí na uhrazení praxí. Česká středoškolská unie vnímá tento fakt jako znevýhodnění žáků v přístupu ke vzdělání, jenž by mělo být zdarma a dostupné všem bez rozdílu.

Právní znalost

Znalost smlouvy, která studenta zavazuje k práci ale i k jeho hodinové odměně je důležitá nejen kvůli dopadu na vlastní osobu v krátkodobém horizontu praxí, ale i kvůli budoucí přípravě na život. Podepisování smlouvy na střední škole poskytuje právní povědomí a

gramotnost potřebnou pro uzavírání pracovního poměru do příštích let, ale také přebírání zodpovědnosti za vlastní vzdělávání a aktivní participaci na jeho průběhu. V neposlední řadě pak také na dospívání jedince a pocitu zodpovědnosti sám za sebe a své jednání.

Způsob podepisování pracovních smluv na školách respondentů pro praxe mimo školu:

- A. Smlouvu podepisuji sám/a (264)
- B. Ne, smlouvu za mě podepisuje škola (202)
- C. Nevím o tom, že by se nějaká smlouva měla podepisovat (107)

Způsob podepisování pracovních smluv na školách respondentů chodící na praxe do i mimo školu:

- A. Smlouvu podepisuji sám/a (106)
- B. Ne, smlouvu za mě podepisuje škola (60)
- C. Nevím o tom, že by se nějaká smlouva měla podepisovat (42)

Problematickým se jeví počet žáků, jenž nejsou školou uvědoměni, či si nejsou vědomi nutnosti podepsat smlouvu, tudíž ani neví, co je jejím obsahem. Studenti tak neznají a nemohou vyjednat či se ohradit proti podmínkám práce.

Přínosnost praxí

Mezi největší přínosy praxí uvedli studenti přímý styk s pracovištěm, nabytou pracovní zkušenost, osobnostní rozvoj a vyzkoušení/nauku praktických činností (např. organizace voleb v rámci veřejné správy).

Na druhou stranu respondenti kritizovali například to, že jim je udělena práce, která častokrát přímo nesouvisí s jejich oborem.

Příklad 1. (Agropodnikání)

Pozitivní reakce

- Respondenti vidí teorii v praxi
- Prozkoumání prostředí, kde budou žáci v budoucnu pracovat - práce v zemědělských podnicích přímo v provozu, práce se zvířaty, samostatně se naučí starat o celý statek
- Zpestření jinak školní rutiny - "odreagování od školy"

Negativní reakce

- Přínosnější u externího zaměstnavatele - ve škole plní praxe například uklízením

Příklad 2. (Předškolní a Mimoškolní pedagogika)

Pozitivní reakce

- Vyzkoušení jak teoretických "náslechů", tak praktické práce s dětmi
- nápomocný, milý personál
- souvislost s oborem
- deník z praxe

Příklad 3. (Zdravotnický asistent)

Pozitivní reakce

- souvislost s oborem - práce v nemocnici, či v sociálních zařízeních

Negativní reakce

- nemožnost vyzkoušet si složitější, reálné úkony
- především úklid a "špinavá" práce, o kterou personál nestojí
- pocit obtíže pro zařízení, ne pomoci

Zacházení s žáky

Z průzkumu vyplynulo, že ve většině případů je s žáky zacházeno dobře a profesionálně, nicméně se objevily znepokojivé komentáře ke špatnému zacházení. Žáci se na pracovišti mohou setkat i s vulgarismy, nadáváním, přehazováním "špinavé práce" na jejich osobu, v některých případech se dokonce sami cítí jako přítěž.

Příklad 1.

"Na některých odděleních se setkáváme se sympatiemi již vystudovaných zdravotních sester. Stává se ale, že některé sestry nás berou spíše jako nucenou obtíž, než nápomocnou ruku."

Příklad 2.

"Práce všeho druhu a podržtaška. A nikdo se neshodne co a jak dělat, každý řekne něco jiného."

Příklad 3.

"Na některých oddělení s námi nejednají tak, jak by měli. Nenechají nás se něčemu novému přiučit, radši si to udělají sami. A nebo naopak, nechají nás dělat všechno, i to, co bychom dělat neměli, zatímco oni sedí zavřený v tom svém "odpočívacím kumbálku". Radši se už k tomu nebudu vyjadřovat. Stejnak je tu určitě limit na slova nebo písmena, takže by mi to nevystačilo. Prostě dvěma slovy "HRŮZA, KATASTROFA"

Závěr

I přesto, že nelze naše výsledky generalizovat, během průzkumu se nám povedlo odhalit několik nedostatků. Pozitivní zprávou je, že samotní studenti vidí praxe jako důležitou a užitečnou složku jejich vzdělávání. Bohužel spousta studentů není informována například o právní složce středoškolských praxí, která je přitom pro jejich budoucí fungování na pracovním trhu klíčová. Studenti se často nedostanou do styku s náležitostmi smlouvy a neví, k čemu je zavazují nebo jak si vyjednat lepší podmínky práce. V některých případech se obsah praxe diametrálně liší od popisu práce v uzavřené smlouvě, to ale sám student netuší, což vnímáme jako selhání sekundárního vzdělávání. V důsledku výše zmíněných faktorů praxe v mnoha případech ztrácejí svůj původní smysl a ze studentů se stává pouze levná pracovní síla.